

հին բնիկ հայական լեզուով բացատրեց կամ քարոզեց¹ : Իրեն յաջորդաց մէջ էին անհշանք որդիքն և ղեռահասակ թոռն : Նոյն ժամանակաց վարդապետը կամ ասորի² էին, ինչպէս էր հռչակաւորն Դանիէլ, և կամ յոյնք, որոնք ընդհանրապէս չէին կրնար երկրին բնիկ լեզուով խօսիլ և կամ շատ անկատար կերպով³ : Եկեղեցական լեզուն ևս կամ ասորերէն էր և կամ յունարէն⁴ : Այսպէս ուրեմն քրիստոնէութիւնն սեփական, նուրբին եղաւ գիտնական դասակարգին, որ է՝ այլևայլ լեզուներ գիտողներուն միայն : Այսպիսի պարագայից մէջ գիրաւ կը հասկըցուի թէ ինչպէս հին գիցագնական երգերն

և կրօնական հանդէսք անփոփոխ պահեցին իրենց ազգեցութիւնը խառնադանձ ժողովրդ-դեան մէջ :

Յայտնի է թէ կրօնք մի, որ նոյն իսկ ներսը այսպիսի սակաւ արմատացեր էր, չէր կարող զարգանալ կամ տարածուիլ զուրաբ : Երբոր Աղուանից պատանի կաթողիկոսն Գրիգորիս, վրթանեսի որդին, կ'աշխատէր զարձունել ի քրիստոնէութիւն Մազքթաց¹ — հիւսիսային ասպատակաւորաց — թագաւորը², նա չի կարենալով համոզուիլ և հաւանիլ ֆրիստոսի խաղաղարար օրինաց, կ'ըսէ. « Զի ոչ յափշտակեցուք, զի ոչ աւարեսցուք, զի ոչ առցուք զայլոյ, թէ կեցցուք այսպիսի անշափ զօրաց բազմութիւնք » : Թագաւորն կասկածելով թէ նորա առաքելութեան մէջ հայ թագաւորին քաղաքական հնարագիտութիւն մի լինի, սպաննել տուաւ զհայրապետն : Շարայայարելի

1. Ագաթ. Ա. ՃԻԳ, էջ 492. « Հայրաբար հայեբնաբոս գտաւ » : (իսկ մեր հրատարակութիւնն ունի, էջ 637. « Սոյնպէս և սա եկեալ հասեալ երեւալ հայ-բարբար հայերենաբոս գտաւ » : — Մ. Թ.)

2. Երբեմն այս վարդապետք մտուցեր են զարեւել յորդանակ կամ անծանօթ հեթանոսութիւն մի. իսկի-փան Աղմեկաց երկրին մէջ կ'արգելու ձուկ ուտելը, զոր կը յարգէին Ասորիք : Փաւստ. Ե. ԻԷ :

3. Հաւանականաբար տեղւոյն բնիկ լեզուն զգիտ-նալն եղաւ պատճառ, որով ամենեւին արդիւնք չունե-ցաւ Ս. Յակոբ Մթնացւոյ առաքելութիւնն ի Ռշտու-նիս՝ հարաւային Հայաստանի մէջ : Փաւստ. Գ. Ժ :

4. Առաջնոյն համար կը վկայէ փարպեցի Ի, էջ 34. իսկ վերջնոյն համար Մ. Խոր. Գ. ԼԶ :

1. Նոյն են սղաւ Հոնաց ևս, ըստ վկայութեան Փաւստոսի. « Եւ երթեալ յանդիման լինէր թագաւորին Մազքթաց, իշխանին ըստմութեան զօրացն Հոնաց » : Փաւստ. Գ. 2, էջ 14. Մ. Թ.

2. Սա ցեղով որչափուի էր, ևսակաւոր ազգակից հայ թագաւորաց, և կը կոչուէր Սանեսան : Փաւստ. Գ. 2, էջ 14.

Մ. Թ.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՈՒԹԻՒՆԷ

Եմորհակալութեամբ ստացամք ազգային հետեւեալ մոր հրատարակուած գրեամբը :

1 Երրակի Լեզունդաներից եւ Ժողովրդական կեանքից. — գրեց՝ Յովհաննէս Կոստանակ 1896, տպեալ յԱղեքսանդրապոլ, տպարան Ա. Մ. Մալխասեան. գինն է 30 կոպ. Երաւում է ամենայն տեղ զրաւանդանոցներում :

2 Հնութիւնք Ալիայ. — Յ. Կ. Ճանիկեան (Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական ընկերու-թիւն N° 89), 1895, տպեալ ի Թիֆլիս. տպարան Մ. Գ. Ռատինեանցի. գինն է 2 բուրի :

3 Տուրիստի յիշորութիւններ (պատկերներ, պատկերներ և այլն). Վ. Փափազեան 1896, տպեալ ի Թիֆլիս. տպարան Մ. Գ. Ռատինեանցի. վաճառուած է կենար. գրաւանառանո-ցում. գինն է 40 կոպ. :

4 Գետնափորի երախաներ. Վլ. Կորոշենկոյ (Թրգմ. տաւերներ), (Թիֆլիսի Հայոց Հրա-տարակչական ընկերութիւն N° 104), 1896, տպեալ ի Թիֆլիս, տպարան Յովհաննէս Մար-տիրոսեանցի. գինն է 15 կոպ. :

5 Ալամայ մարտական. Վլադիմիր Կորոշենկո, Թրգմ. Յ. Յովհաննիսեան (Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական ընկերութիւն N° 106), 1896, տպեալ ի Թիֆլիս, տպարան Մ. Գ. Ռատինեանցի.